

АРТЕМЕНКО
Надія Георгіївна

ДІАГНОСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВИХ ІНСТИТУТІВ СОЦІАЛЬНОГО ЗАХИСТУ

викладач
Коледже економіки і
соціальної роботи ОНУ
імені І.І. Мечникова

DIAGNOSTIC APPROACH FOR RESEARCH OF FINANCIAL INSTITUTIONS OF SOCIAL SECURITY

В статті розглянуті сутність та основні напрямки діагностики проблем розвитку фінансових інститутів соціального захисту населення. Розглянуті теоретичні та практичні підходи щодо діагностики та аналізу фінансових інститутів соціального захисту населення. Розроблені практичні рекомендації відносно вдосконалення фінансової діагностики соціального захисту.

В статье рассмотрены сущность и основные направления диагностики проблем развития финансовых институтов социальной защиты населения. Рассмотрены теоретические и практические подходы к диагностике и анализу финансовых институтов социальной защиты населения. Разработаны практические рекомендации относительно усовершенствования финансовой диагностики социальной защиты.

In the articles considered essence and basic directions of diagnostics of problems of development of financial institutes of social security of population. Theoretical and practical approaches are considered in relation to diagnostics and analysis of financial institutes of social security of population. The worked out practical recommendations are in relation to perfection of financial diagnostics of social security.

Ключові слова: фінансові інститути, соціальний захист, діагностика.

Ключевые слова: финансовые институты, социальная защита, диагностика.

Key words: financial institutes, social security, diagnostics.

ВСТУП

В умовах продовження трансформаційних процесів в економіці України відбувається утворення нових та перетворення існуючих фінансових інститутів соціального захисту. Національні системи соціального захисту можна представити у вигляді організаційно-управлінських інститутів, для яких характерними є сталі економічні, соціальні і правові стосунки окремих суб'єктів: громадян, працівників, працедавців, держави, страхових організацій, органів охорони здоров'я, соціального забезпечення, що мають на меті надання громадянам матеріального забезпечення у вигляді пенсії, субсидій, послуг з лікування або реабілітації. Невідповідність і неузгодженість розвитку інститутів соціальної сфери громадському устрою, що змінюється, асиметрія в їхньому розвитку призводять до кризового стану окремих соціальних інститутів і блокують їх розвиток. Цільова функція систем соціального захисту полягає в матеріальній підтримці громадян, що знаходяться через життєві обставини (хвороби, старість, інвалідність, втрати годувальника) позбавленими можливості заробляти своєю працею. Реалізація цієї функції є обов'язком держави і не залежить від суспільного устрою. Способи й інститути організації національних систем соціального

захисту визначально залежать від економічного, соціального і політичного устрою, базових конституційних основ конкретної держави. Багато вітчизняних вчених зокрема Н.П. Борецька, О.М. Палій, Д.П. Кир'ян, Д.П. Богиня присвятили праці проблемам соціального захисту та його фінансового забезпечення, але недостатньо розглядані питання впливу злагодженості фінансових інститутів на результати роботи всієї системи.

ПОСТАНОВКА ЗАДАЧІ

В Україні відбувається утворення нових та перетворення існуючих фінансових інститутів соціального захисту. Для забезпечення рівня нормального функціонування таких інститутів відповідного до розвинутої економіки, успішного виконання ними своїх завдань, підтримки їх формування існує необхідність у використанні одного з сучасних підходів економічної діагностики — нового наукового напрямку у методології ринкових досліджень, що виник на основі синтезу методологічних економічних досліджень та прикладних методів і процедур, розроблених у соціології, математичній статистиці, технічній і медичній діагностиці. Економічна діагностика включає в себе багато напрямів серед яких виділяють і фінансову.

Загалом слово «діагностика» походить від поняття «діагноз», вживаного найперше у медицині, та перекладається з грецької мови як розпізнавання, визначення для формування підсумкового розуміння про стан об'єкту дослідження [1, 13]. В економіці і фінансах діагностика означає процес дослідження об'єкту за прямими і непрямими ознаками з метою отримання результату (діагнозу), висновку про нинішній стан об'єкту для прогнозу його зміни у майбутньому [2, 2]. Інструменти діагностики допомагають виявити негаразди в діючій системі відносин, з'ясувати подальші тенденції, сформулювати пропозиції щодо удосконалення. Діагностика разом з розробкою та застосуванням відповідних управлінських дій допоможе покращенню рівня фінансового забезпечення соціального захисту та підвищить рівень життя населення.

Фінансова діагностика стану інститутів соціального захисту може стати важливим напрямком оцінки результатів їх діяльності, виявлення існуючих негараздів та розробці рекомендацій для укріплення та удосконалення сформованих схем відносин. Об'єктивними передумовами застосування фінансової діагностики є становлення ринкової економіки України, вплив багатьох факторів, явищ і процесів. Попри суттєве значення для сучасної економічної ситуації, діагностика стосовно фінансового забезпечення соціального захисту майже не досліджене поняття. Використання методів діагностики допоможе виявляти скриті проблеми та повідомити про існуючі загрози в фінансовому забезпеченні соціального захисту. Для ефективного соціального захисту необхідні фінансові ресурси, недостатня кількість яких не зможе забезпечити необхідний рівень виплат, проведення заходів превентивного характеру. Сама система фінансового забезпечення соціального захисту напряму залежить та визначається рівнем роботи та сформованості фінансових інститутів, складнощі в якому можуть перешкоджати отриманню позитивних результатів від проведення економічної політики.

МЕТОЮ РОБОТИ є удосконалення теоретичних підходів до використання діагностики в дослідженні фінансових інститутів соціального захисту, а також визначення особливостей та задач для застосування таких методів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Діагностику можна сприймати в якості суттєвого дослідження в практиці функціонування будь якого процесу. Проведення діагностики може бути корисним для всіх інституцій, які мають відношення до розміщення капіталів і формування ринків (банки, міжнародні фірми, інвестиційні й страхові компанії). Проведення діагностики фінансових інститутів соціального захисту – процес неодноразовий, а дослідницький, пошуковий, пізнавальний за певний період часу. Він являє собою систему методів для аналізу факторів розвитку соціально-економічних процесів, оцінки стану і виявлення

відхилень від нормального розвитку та їхнього впливу на формування і функціонування фінансових інститутів соціального захисту. Завдання діагностики полягає у необхідності мати змістовний «паспорт» фінансових інститутів соціального захисту для цілей регулювання їхньої діяльності та управління ними.

Методологічні проблеми діагностики досліджені у роботах багатьох науковців, але серед них немає єдиного уявлення про тлумачення сутності діагностики. Часто діагностику ототожнюють з системним аналізом та аналізом (виробничої) управлінської діяльності, пропонують під економічною діагностикою вважати: аналіз господарської специфіки, визначення їх економічного і фінансового «здоров'я», «хвороб», «паталогій» тощо [1, 2]. Проте не усі однозначно тлумачать поняття діагностика й аналіз. Так у словнику Чудінова О.М. «діагностика» означає розпізнавання відмінних ознак об'єкта, а в медицині визначення роду та ознак хвороб, а під аналізом розуміється розкладення цілого на складові частини. [3; 4] В процесі аналізу ціле розбирається на його складові частини. Аналітика вирішує питання виходячи з причин до наслідків. При цьому дослідник розділяє ціле по його ознакам. В словнику Попова М. діагностика розглядається як процес визначення відмінностей предмету розпізнавання, визначення захворювань за ознаками, які відомі та визначені [3].

Окрім дослідників такі як Базаров Г., Беляєв, Белих Л., А. Ковальов, Савчук А., Стоянова О. об'єднують поняття аналізу та діагностики. В дослідженнях Вартанова А., Сокирської І., Соколовської І. діагностика розуміється з позицій системного підходу для визначення стану, проблеми в роботі та напрями удосконалення роботи. В розробках Короткова Е., Валового Д. діагностика спрямована на встановлення стану об'єкту та існуючих у ньому негараздів [4, с. 122].

За думкою Фоміної Л.В. результатом фінансової діагностики є висновок про існуючий фінансовий стан та розгляд прогнозу розвитку об'єкту, визначення причин змін [6, 8].

Досить схожими з визначенням діагностика, на наш погляд, є деякі роз'яснення терміну «фінансовий аналіз». Е. Хелферт пов'язує фінансовий аналіз з дослідженнями та процесами, які сприяють отримати відповіді на управлінські питання. В.К. Сенчагов та А.І. Архіпов визначають фінансовий аналіз через процес встановлення фінансових показників стійкості та ефективності. Н.А. Русак, В.А. Русак розкривають фінансовий аналіз через процес з метою генерації прогнозів, припущень змін в обставинах функціонування суб'єкту хазяйнування [7, с. 35].

Вчені Лисенко А., Сербіновський Б., Цветкова С. під діагностикою розуміють вчення за допомогою якого розпізнають «хвороби» виробничої системи, ставлять «діагноз», прогнозують подальший її розвиток, установлюють та досліджують ознаки «хвороб» для ефективного функціонування та пристосування до змін зовнішнього середовища. Герасимчук В. Г. розуміє діагностику як процес встановлення на основі комплексного аналізу

суті та характерних рис проблем. Для цього використовуються спеціальні принципи та методи. Муравйов А. розуміє, що в процесі діагностики, використовуючи типові ознаки, встановлюються особливості порушень в нормальній господарській діяльності. Мороз О.В., Сметанюк О.А. розтлумачують сутність діагностики як вміння визначити деструктивні фактори та забезпечити застосування попереджувачих управлінських дій. Кривов'язюк І.В. роз'яснює сутність діагностики через системний підхід. В такому розумінні діагностика охоплює кілька функцій (стимулюючу, прогнозну, управлінську, контрольну та аналітичну) [8, с.137 - 138].

Вчені зазначають, що діагностика здійснюється на основі даних отриманих після обліку та аналізу. Під час діагностики отримується необхідна інформація та складається уявлення про обставини, що склалися на об'єкті. Правильність інтерпретації ситуації обумовлює ефективність управлінських рішень. Метою розпізнання ситуації є ясність про доцільність використання тих чи інших методів та інструментів для установаження стану досліджуваного об'єкту в умовах невизначеності.

Горшкова Н.І. довела використання діагностики соціально-економічного розвитку країни та розуміє її як механізм, який поєднує елементи аналізу показників, що показують зміни, котрі відбуваються з часом, та передбачення для розкриття існуючих та можливих проблем, оцінки їх наслідків та надання рекомендацій щодо впровадження відповідної економічної політики [9, 5].

До діагностики відносять виконання таких функцій як оціночна, діагностична, пошукова. Предметом є кількісна та якісна характеристика стану об'єкта. На наш погляд, предметом дослідження діагностики є наявність відомих «захворювань» в об'єкті. А об'єктом дослідження є економічне явище (в залежності від напряму наукового пошуку) в його якісній та кількісній характеристиці, що відбувається в динаміці для виявлення та ідентифікації в ньому розладів.

Робимо висновок про наявність різних завдань та методів для аналізу та діагностики: якщо аналіз спрямований на пізнання об'єкту, то діагностика направлена на виявлення «хвороб»; методом дослідження аналізу є розкладання цілого на його складові частини, а методом діагностики є розпізнання «хвороби» за її ознаками.

РЕЗУЛЬТАТИ

На наш погляд, обидва методи пізнання можуть використовуватись в процесі дослідження об'єкту з метою його виправлення або удосконалення. Кожен з них може використовуватись на окремому етапі вивчення проблеми. Для проведення діагностики необхідно мати готові уявлення про явища чи предмети, щоб за їхніми ознаками розпізнати їх присутність в досліджуваному об'єкті та зробити висновок про його стан. Тобто можна сказати, що при діагностиці ми шукаємо в об'єкті наявність того, що нам вже відомо. В процесі ж аналізу ми намагаємось через досліджування окремих частин цілого зробити висновок про сутність, стан невідомого або неповністю зрозумілого об'єкту. Таким чином процес діагностики відповідає на питання: які відомі нам «хвороби» присутні у цього об'єкту? яким чином вони впливають на стан об'єкту? з наявністю яких хвороб пов'язаний теперішній стан об'єкту? Аналіз же відповідає на питання: що являє собою цей об'єкт та в чому його сутність? з чого він складається і як його частини взаємодіють?

ВИСНОВКИ

Нами запропоновано використовувати наступні форми організації діагностики фінансових інститутів соціального захисту населення: аналітична діагностика за допомогою статистичної інформації з використанням методів аналізу; експертна діагностика - проведенням спеціальних експертних і соціологічних опитувань, спостережень; діагностика на моделі, тобто одержання інформації про об'єкт шляхом модельних імітацій.

Доцільно, на наш погляд, використати наступні елементи фінансової діагностики: діагностика тенденцій розвитку фінансових інститутів соціального захисту та їхньої можливої трансформації під впливом нових явищ у розвитку економіки; оцінка впливу соціально-економічних пропорцій розвитку ринкових відносин.

Такий підхід дозволяє діагностувати стан фінансових інститутів соціального захисту населення, їхні внутрішні протиріччя та потенційні можливості для удосконалювання взаємодії. Підсумком діагностики є висновки, необхідні для прийняття термінових, але важливих рішень щодо розвитку фінансових інститутів соціального захисту.

Діагностичний підхід до дослідження фінансових інститутів соціального захисту населення має велике теоретичне та практичне значення. Доцільність діагностики фінансових інститутів соціального захисту населення викликана негативними тенденціями використання фінансових ресурсів, пошуком резервів їх збільшення, змінами в потребах соціального захисту. Фінансова діагностика сприяє визначенню цілей, завдань, пріоритетів, напрямків розвитку інститутів соціального захисту в процесі трансформації суспільства і національної економіки. Подальшої розробки потребує методика опрацювання значного масиву статистичних і фактичних даних, з метою виявлення можливих перспектив розвитку фінансових інститутів соціального захисту населення, удосконалення методики ухвалення поточних управлінських рішень, безпосереднього впровадження фінансової діагностики на місцях.

Література:

- 1.Євдокимова Н. М., Кірієнко А. В. Економічна діагностика: Навч.- метод. посібник для самост. вивч. дисц. / Н. М. Євдокимова, А. В. Кірієнко. — К.: КНЕУ, 2005. — 110 с.
- 2.Афанасьев М. В. Економічна діагностика : Навчально-методичний посібник. / М. В. Афанасьев, Г. В. Білоконенко. — Х.: ВД «ІНЖЕК», 2007. — 296 с.
- 3.Словарь иностранных слов [Электронный ресурс]: — Назва з титул. екрану. — Режим доступу : <http://www.inslov.ru/html-komlev/d/diagnostika.html>
- 4.Словарь иностранных слов [Электронный ресурс]: — Назва з титул. екрану. — Режим доступу : <http://www.inslov.ru/html-komlev/a/analiz.html>
5. Чорновіл І. А. Діагностика як елемент антикризового управління. / І. А. Чорновіл // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. — 2011. — випуск ІІ (42). — частина 1. — С. 121 — 124.
- 6.Фомина Л. В. Финансовая диагностика как основа для принятия управленческих решений [Электронный ресурс] / Л. В. Фомина. — Назва з титул. екрану. — Режим доступу : http://www.rusnauka.com/14_ENXXI_2009/Economics/46010.doc.htm
- 7.Бородкин К. В. Основы специальной теории и прикладные аспекты финансовой диагностики. // К. В. Бородкин. — Воронеж : Воронежский государственный университет. — 2003. — 138 с.
- 8.Дарміц, Р.З. Діагностика в системі реалізації інвестиційних проектів / Р. З. Дарміц, Г. В. Лешук // Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки.— 2009. — №4, Т.3. — С. 133—139.
- 9.Горшкова Н.І. Діагностика стану економіки в системі стабілізаційної політики держави: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03 / Н.І. Горшкова : Київ. нац. екон. ун-т. — К., 2004. — 21 с.